

Dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, prof. UMFC
Dziedzina – sztuki muzyczne
Dyscyplina – instrumentalistyka

Warszawa, 30.08.2023

Recenzja pracy doktorskiej mgr Radosława Kuliberdy

Praca doktorska Pana mgr Radosława Kuliberdy pt. *Struktura brzmieniowa wielkich organów kościoła ewangelicko-augsburskiego św. Mateusza w Łodzi jako determinanta koncepcji registryjnych w wybranych utworach kompozytorów kręgu niemieckiego XIX i XX wieku* składa się z dzieła artystycznego (płyta CD) zawierającego utwory:

- A.G. Ritter – III Sonata organowa a-moll op. 23, nr 3
- J. Brahms – opracowanie chorałowe *Herzlich tut mich verlangen* op. 122, nr 10
- M. Reger – Fantazja chorałowa i fuga na temat *Hallelujah! Gott zu loben, bleibe meine Seelenfreud* op. 52, nr 3
- F. Schmidt – Preludium i fuga D-dur (*Halleluja*)
- H. Distler – Partita *Nun komm, der Heiden Heiland* op. 8, nr 1

oraz obszernej części opisowej.

Nagranie zostało zrealizowane w kościele ewangelicko-augsburskim św. Mateusza w Łodzi – nie podano czasu realizacji nagrania.

Pan mgr Radosław Kuliberda podejmując temat koncepcji registryjnych świadomie przygotowanych oraz zrealizowanych podczas nagrania, przedstawił proces poznawczy zarówno w zakresie stylistyki brzmieniowej instrumentów organowych, jak i tekstów źródłowych odnoszących się do zagadnień registryjnych niemieckiego kręgu romantycznej i postromantycznej muzyki organowej.

Uzasadnione jest, aby zapoznanie z omawianą pracą doktorską rozpocząć od części pisemnej.

W pierwszym rozdziale autor przedstawia instrument wybrany do nagrania – organy w kościele św. Mateusza w Łodzi. Instrument ten, w którego historii odnotowano kilka istotnych zmian brzmieniowych, został w trafny sposób wybrany do nagrywanego repertuaru, gdyż można w nim znaleźć zarówno w pełni romantyczną niemiecką koncepcję brzmieniową, jak i ważne z punktu widzenia rozwoju historii muzyki organowej przemiany dyspozycji zrealizowane w stylu reformy organowej oraz późniejszych działań uniwersalizujących dyspozycję. Doktorant w sposób szczegółowy przytacza historię budowy oraz przemian tych organów opierając się na prawidłowo wybranych materiałach źródłowych. Daje to czytelnikowi poczucie kompletności przedstawionych informacji

o instrumencie, który prezentowany jest na nagraniu, jednocześnie tworząc dla wykonawcy podstawę do opracowania wiarygodnych stylistycznie zestawów registryjnych dla poszczególnych utworów prezentowanych na płycie CD.

Wybór repertuaru stanowiącego dzieło artystyczne Doktorant uzasadnił w rozdziale drugim przytaczając w nim skrótowe informacje dotyczące okoliczności powstania poszczególnych utworów, jak również kryteria ich wyboru, zdeterminowane przede wszystkim ich różnorodną problematyką registryjną. Już tutaj autor stawia punkt ciężkości na przeprowadzenie słuchacza przez różnice w sposobie registrywania w niemieckich dziełach romantycznych, postromantycznych oraz operujących nowszą, bardziej uniwersalną estetyką brzmieniową charakterystyczną dla nurtu Orgelbewegung.

Niezwykle istotne, z punktu widzenia nauk pomocniczych dla interpretacji romantycznej muzyki organowej, jest opracowanie przez Doktoranta rozdziałów trzeciego i czwartego. Zawierają one obszerny opis instrumentarium związanego z twórczością każdego z kompozytorów, których utwory zostały nagrane na płycie CD oraz, jak sądzę pierwszy, polskojęzyczny przekład pełnej treści wstępów do wydań dzieł organowych, jak również powszechnych w XIX i XX wieku szkół organowych prezentujących zwyczaje i wskazówki registryjne obowiązujące w czasach współczesnych powstaniu zarejestrowanych dzieł. Te dwa rozdziały o pokaźnej objętości (ponad 100 stron) dowodzą szczegółowych studiów, wychodzących poza ramy polskich standardów, jakie Doktorant został zobowiązany przeprowadzić w ramach studiów doktoranckich, przed przystąpieniem do tworzenia własnej koncepcji registryjnej.

Przedstawione w dotychczas omówionych rozdziałach informacje wykorzystane zostały przez Doktoranta w rozdziale piątym poświęconym jego autorskim registryjom opracowanym dla poszczególnych utworów. Ten rozdział warto czytać analitycznie słuchając jednocześnie nagrania. Autor przeprowadza słuchacza przez zmienny sposób „użytkowania” organów w kościele św. Mateusza: przed podaniem registryacji początkowych uzasadnia wyeliminowanie niektórych rejestrów i/lub urządzeń pomocniczych, przez co dla każdego utworu instrument zmienia się przybierając postać wczesnromantyczną, postromantyczną lub hołdującą estetyce Orgelbewegung.

Podkreślając kompletność (miejscami nawet nadkompletność*) oraz szczegółowość przytoczenia materiałów źródłowych we wszystkich rozdziałach, zauważyć należy rozczarowująco krótkie zakończenie zawierające skromną konkluzję, w której Doktorant jako rzecz poniekąd oczywistą uważa udowodnienie zawartej we wstępie tezy: zgromadzone informacje skonfrontowane z możliwościami brzmieniowymi i technicznymi organów kościoła ewangelicko-augsburskiego św. Mateusza w Łodzi dały podstawę do opracowania autorskich różnorodnych registryacji, zaś instrument w znaczący sposób zdeterminował dokonane przez Doktoranta wybory głosów i dał się przedstawić jako przekonujące narzędzie muzyczne.

Ta skromna objętość własnych wniosków Doktoranta z pewnością nie byłaby wystarczająca, gdyby ocenie podlegała sama praca teoretyczna. W tym jednak przypadku najistotniejszą konkluzją dla

---

* Przykładem nadkompletności części pisemnej jest np. opis kolejnych instrumentów w katedrze w Magdeburgu od czasów średniowiecza, z zacytowaniem dyspozycji instrumentu Compeniusa, który nie miał związku z działalnością A.G. Rittera (s. 59-61).

całości pracy pisemnej jest nagranie obszernego repertuaru na płycie CD, stanowiące tak podsumowanie pracy naukowej, jak i niezależne od tekstu dzieło artystyczne i ważną dokumentację brzmieniową niezwykle inspirującego historycznego instrumentu w kościele św. Mateusza.

Prezentacja wyboru dzieł organowych kręgu niemieckiego XIX i XX wieku w wykonaniu mgr. Radosława Kuliberdy zasługuje w moim przekonaniu na bardzo wysoką ocenę. Począwszy od doboru ambitnych i wymagających wykonawczo utworów, poprzez techniczną nienaganną realizację tekstu muzycznego, po niezwykle staranną rejestrację i pieczołowitość w realizacji nagrania – Wykonawca wykazał wysoki poziom i umiejętności. Słowa pochwały należą się również niewymienionym z nazwiska asystentom-registrantom za perfekcyjną realizację koncepcji rejestracyjnej R. Kuliberdy podczas nagrania oraz realizatorom dźwięku za interesujące „zebranie” brzmienia instrumentu.

Mgr Radosław Kuliberda wykonuje utwory ze stylistycznym wyczuciem, dopracowaną artykulacją i znakomitym rozumieniem tekstu muzycznego ukazując różnorodność wybranych dzieł, szczególnie w warstwie brzmienia organów.

W większości wybranego przez Radosława Kuliberdę repertuaru mamy do czynienia z wirtuozowskimi wymaganiami: wykonawca ukazuje tu swój kunszt techniczny dzięki któremu rezolutnie pokonuje pasaże i struktury akordowe, zachowując przy tym dyscyplinę wykonawczą. Niewielką część nagrania stanowią fragmenty kantylenowe, w których wykonawca mógłby ukazać większą wrażliwość i zbudować aurę muzycznej śpiewności i zamyślenia.

Choć opis dzieła (zgodnie z wybranym tematem rozprawy doktorskiej) prowadzi czytelnika do zwrócenia uwagi przede wszystkim na stronę brzmieniową i rejestracyjną prezentowanych dzieł, nie da się jednak nie zauważyć niewystarczającej uwagi jaką Wykonawca poświęcił innym elementom interpretacji – w szczególności nieznaczny jedynie (a pożądanym w tego typu repertuarze) zmianom agogicznym oraz braku elastyczności i płynności w kształtowaniu fraz. Te elementy interpretacji dzieł muzycznych zostały również całkowicie pominięte w opisie zdominowanym przez problematykę doboru głosów organowych.

Po gruntownym zapoznaniu się z dziełem artystycznym stwierdzam, że pomimo przedstawionej powyżej uwagi prezentuje ono wysoki poziom i zasługuje na wysoką ocenę.

Na niemniej wysoką ocenę zasługuje część opisowa. Ogromna pochwała należy się za wydobycie bogactwa wskazań rejestracyjnych z czasu powstania zarejestrowanych na płycie CD utworów i pełne przytoczenie teksów zarówno w polskim brzmieniu (w tekście głównym), jak i w języku oryginalnym (w przypisach). W szczególności rozdziały pierwszy (opisujący organy w kościele św. Mateusza), jak i trzeci i czwarty powinny zostać przeredagowane do potrzeb esejów naukowych i opublikowane samodzielnie, lub w zbiorach wieloautorskich, jako istotny wkład w popularyzację nauk pomocniczych do interpretacji muzyki organowej kręgu niemieckiego XIX i XX wieku. Sugestia przeredagowania rozdziałów odnosi się zarówno do konieczności dostosowania tekstu do wymogów indywidualnych wydawnictw książkowych, jak również do samego języka wypowiedzi, jakim posługuje się mgr Kuliberda – jest to język komunikatywny, lecz wymagający jeszcze stylistycznej ogłady. W tekście pojawiają się rzadko praktykowane w pracach naukowych wypowiedzi w pierwszej osobie. Autor stosuje je jednak tylko we fragmentach, w których przedstawia własny tok myślenia i sposób postępowania, co wydaje się w tych miejscach uzasadnione.

KONKLUZJA

Po gruntownym zapoznaniu się z pracą doktorską mgr Radosława Kuliberdy pt. *Struktura brzmieniowa wielkich organów kościoła ewangelicko-augsburskiego św. Mateusza w łodzi jako determinanta koncepcji registryjnych w wybranych utworach kompozytorów kręgu niemieckiego XIX i XX wieku* stwierdzam iż doktorant zaprezentował dzieło na wysokim poziomie artystycznym, zaś poruszając w opisie tematykę koncepcji registryjnych przyczynił się do upowszechnienia źródeł na temat praktyk registryjnych w kręgach niemieckich oraz w oryginalny sposób uzasadnił swoje artystyczne wybory brzmieniowe dokonane w procesie przygotowania nagrania.

Tym samym praca spełnia wymagania art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789).

Stawiam wniosek o przyjęcie pracy doktorskiej.

Małgorzata Trześniak